

# Національно-патріотична діяльність митрополита

Андрея Шептицького

*Романа Михайлишин*

Активізація греко-католицького духовенства на політичному та суспільному полі Галичини була характерною для першої половини ХХ ст. До такого стану речей призвело зростання політичного й міжнаціонального напруження в краї і пов'язані із цим соціально-економічні та правові проблеми.

Історично склалося так, що Церква була учасником громадсько-політичного життя Галичини. Вона давала морально-релігійну оцінку політичним діям та діяльності владних структур, устрою держави, її соціальній спрямованості. Церква ставила перед собою мету виховати молоде покоління на засадах християнських, національно-патріотичних принципів, в дусі любові до родини, ближніх, Батьківщини.

Особливо актуальним постало питання виховання молоді на початку ХХ ст., оскільки цей час увійшов в українську історію частими змінами в усіх сферах життя суспільства.

Нестабільність та невпевненість у завтрашньому дні не сприяли формуванню цілісних і сталих уявлень про світ, суспільство та особу в ньому. Власне, Греко-Католицька Церква і стала тим монолітом, який дав молодій людині незмінні морально-етичні та ціннісні орієнтири у такому мінливому житті.

У першій половині ХХ ст. позицію Греко-Католицької Церкви формував Андрей Шептицький, який за роки перебування на митрополичому престолі зумів заслужити авторитет серед народу та інтелігенції Галичини.

Андрею Шептицькому дістався складний спадок у суспільно-політичному, національному та духовному житті українського народу. Заборонено було друкувати книги українською мовою як світські, так і релігійні, до занепаду була доведена українська культура, література.

В певному розумінні вирішальну роль щодо збереження, зміцнення та утвердження української національної ідеї митрополит Андрей Шептицький бачив у діяльності Української Греко-Католицької Церкви, що зовсім не влаштувало ні польських панівних кіл, ні московських великодержавників. У всіх випадках і ті, й інші звинувачували митрополита в українському націоналізмі.

Культурно-просвітницька діяльність митрополита спрямовувалася на піднесення моралі й духовності народу до того рівня, на якому з'являється масова готовність до практичної роботи заради національного державного будівництва. Це впершу чергу меценатська діяльність, допомога здібній молоді, консолідація творчих сил, виховна робота через освіту, просвітні й спортивні товариства, часописи, книги, масові заходи з обов'язковим поєднанням двох засад – національної і релігійної «Хто має владу, мусить дбати про добро тих, кому служить», – вважав митрополит.

Проявом глибокого патріотизму митрополита Андрея, на думку професора Анатолія Колодного було те, що Україну він називав Рідною Хатою. І це не просто образний вислів. Саме українська хата була тією колицкою нашого народу, в якій від покоління до покоління передавалися його традиції, художні смаки, мораль, світобачення. Андрея Шептицького турбувало й те, що це Хата хоч і рідна, але поділена ворогуючими братами. Проте, на його думку, український народ є одним народом і йому належить стати монолітом.

Особливу увагу у своїх промовах він приділяв питанню патріотизму, відстоюючи і заохочуючи у людей любов до рідної Батьківщини. У пастирському посланні до вірних 1899 р. цьому питанню присвячені слова: «Християнин має любити усіх людей, але се не перешкоджає, що найпершою любов'ю має любити свою родину і свою вітчину» [3, с.14].

Питання патріотизму не ототожнювалося у митрополита Андрея Шептицького з нетерпимістю до людей іншої національності чи з іншими конфесійними уподобаннями. Це становило основу його концепції ненасильства, яка набула особливої актуальності у міжвоєнний період та в роки

війни, коли набули поширення убивства та репресії на основі національної, релігійної і політичної належності.

Андрей Шептицький відчував обов'язок перед українським народом виховати молодь на основі християнських цінностей, які виключають убивство з будь-яких мотивів. Так, 10 грудня 1942 р. у Львові було сформульовано правила до Декрету Львівського Архієпархіального Собору «Про виховання молоді», які починаються із тез, що розкривають мотивацію складення цього документа: «Усі Душпастирі нехай пам'ятають, що, з природи речі, кожний з них мусить бути виховником молоді. Хоч катихити є й вчителями релігії, важнішим їх завданням є виховувати молодь на святих християн і правдивих громадян» [ 2, с.990–991]. Перед катихитами в роботі з молоддю в середніх школах ставили завдання: «Молодь треба виховувати в щирій любові до Вселенської Церкви і до Батьківщини» [2, с. 992].

Для Андрея Шептицького Батьківщина, нація – поняття насамперед духовне і моральне, що перебувають в єдності і творять єдиний живий організм. «Завдання українського народу буде в тому, щоб створити такі суспільно-християнські обставини, які запевнювали б громадянам правдиве й стале щастя та мали досить внутрішньої сили, щоб поборювати тенденції внутрішнього розкладу й успішно захищати межі від зовнішніх ворогів» [3, с.6].

А опертися єдність має, на думку митрополита, на національну єдність. «Український народ є одним народом, дехто схоче навіть сказати одним організмом, тому й належиться йому стати і суспільним національним твором», – стверджує Андрей Шептицький.

Велике значення відводив ролі мови. «Всі, що по-українськи говорять, або вважають українську мову за рідну, будуть становити український народ» [ 3, с.11 ].

Отже, для митрополита мова є одним із чинників, що творять народ. Адже рідна мова закладена в людині на рівні національно-генетичного коду.

З метою об'єднання широких верств українського суспільства на засадах християнських принципів у 1930 р Андрей Шептицький виступив з ідеєю створення Українського Католицького Союзу (УКС). До його лав могли вступати представники різних політичних сил, які були українцями християнського віросповідання. «У справах політики будемо стояти на становищі прав української нації до всебічної організації власних форм життя» – говорив митрополит.

Метою УКС було виховання нового громадянина, який би внутрішньо поєднував релігійні та національні принципи. Свою роботу УКС поширював на освітні заклади, музичні і спортивні гуртки, згуртовуючи молодь у християнські організації, захищаючи їх від негативних наслідків комуністичної ідеології. Він прагнув зробити Церкву осередком освітньої, економічної та духовної діяльності. У практичній діяльності члени УКС здійснювали збір коштів для допомоги дітям-сиротам, вдовам та усім потребуючим допомоги [4, с.89]. УКС мав на меті здійснити багато релігійно-педагогічних, загальноосвітніх, культурних заходів.

Продовжуючи освітньо-виховну політику, 6 травня 1933 р. з ініціативи галицьких єпископів УГКЦ організувала товариство під назвою «Католицька Акція Української Молоді» (КАУМ). Того ж року було утворено товариство «Орли», яке також мало на меті поглиблення християнського та національного виховання молоді.

Посівши престол митрополита, Андрей Шептицький був цілком свідомим свого покликання – душпастирського і світського.

Андрея Шептицького з поміж інших політичних діячів вирізняла особлива сміливість. Він був здатний плисти проти течії тоді, коли вона на думку митрополита несла його народ у невірному напрямі. Його «земною» метою була українська державність. Шептицький розумів, що врятувати українців без держави неможливо, тому і був абсолютно послідовним у досягненні мети. Шептицький бачив перспективу національного і державного розвитку українського народу. Церква не існує відірвано від народу. Церква в народі, народ в Церкві. У цьому взаємозв'язку Українська Церква, з уваги на конкретні

історичні умови, взяла на себе велику місію національного, духовно-культурного та соціально-політичного відродження українського народу й об'єднання його в майбутній єдиній українській державі. Церква – це могутня духовна сила, яка консолідуючи національно, морально й духовно народ, може скерувати його на само оздоровлення національного єства та на усвідомлення державотворчих завдань з урахуванням тих складних відносин, у яких опинився український народ під чужим пануванням у двох імперіях.

Вступивши на престол Галицької митрополії, Андрей Шептицький застав досить розвинуту внутрішню національну ситуацію як у середовищі духовенства, так і в різних сферах життя світського громадянства. Наприкінці XIX – на початку XX ст. простежувалася відчутна національно-патріотична й суспільно-політична активізація українського духовенства з усвідомленням виховної місії серед українського селянства.

З новою силою зазвучала ідея ролі інтелігенції, оскільки в ці часи боротьбу за існування треба було вести вже не силою фізичної зброї, а силою духа, який і треба зміцнювати та утверджувати в житті народу. Долаючи пасивність, байдужість, інфантильність, інтелігенція вже за покликанням повинна повсякчасно зміцнювати і підносити духовно-культурний рівень народу, плекати національну свідомість, український патріотизм.

Українське духовенство обстоювало й ту ідею, згідно з якою біда українського народу у відсутності українських фахівців, які могли і повинні б були займати відповідні посади. Тому потрібно було взятися за працю, за підготовку своїх фахівців та інтелектуальних сил. А це вже справа і духовенства, і світських діячів. Наскрізною була ідея єдності українського народу. Духовні і світські сили повинні об'єднатися для зміцнення його духа, просвічення його ідеалами свободи та людської гідності. Такі ідейні віяння полонили кращі сили галицького духовенства та галицької інтелігенції, збуджували їх до самовідданої діяльності, жертвовності на благо народу.

Цю духовно-релігійну, суспільно-політичну та морально-психологічну ситуацію у митрополії добре розумів Андрей Шептицький. «Він глибоко вболівав за український народ, усі його кривди і несправедливості. Саме це

приниження українського народу ще змолоду породило в ньому бажання посвятитись Богові у монашому стані, щоб постійно молитись за його кращу долю. [ 6, с. 119].

Шептицький дбав про духовну культуру українського народу, його духовно-історичний спадок, художньо-мистецькі надбання, історичну пам'ять народу. Як меценат, Андрей Шептицький організував у Львові Український національний музей, де були зібрані твори малярства, давні ікони, різноманітні церковні та світські художні експонати як з Галичини, так і з Великої України.

При музеї був архів і бібліотека, велися наукові дослідження. Багато робив для збереження української культури Руси-України княжих часів.

Будучи виразником національних інтересів українського народу, митрополит Андрей проявив свою державотворчу позицію, ставши на захист ідеї української державности. Ще під час пастирського канонічного візиту до Америки 1921 р., Шептицький протидівав уведенню Галичини до складу Польської держави, за що після повернення польські власті його арештували.

Це був мужній виступ українського патріота, ревного захисника українського народу, жертвовного борця за українську національну ідею – за національну незалежність українського народу і державну самостійність України. Митрополит не робив таємниці щодо свого українського патріотизму, вважаючи, що кожний священник повинен жити інтересами, прагненнями, життєвими потребами, вимогами, стражданнями свого народу, бо інакше він не виконає своєї пастирської місії.

Щодо позицій Андрея Шептицького, то митрополит одночасно признався до свого українського патріотизму, тісно поєданого з любов'ю до ближнього. Служіння українському народові – це праця на піднесення його матеріального добробуту, морального стану та духовності. «Християнська любов до ближнього та любов до католицької справи, якій я присвятив своє життя, – писав митрополит, – справа святої єдності ... Правдивий патріотизм не є нічим іншим у своїй суті, як правдивою любов'ю до ближнього. І я став таким чином українським патріотом. Уся моя праця, яка зродилась з цієї любові, мала завжди

на меті добро матеріальне, з огляду на велику вбогість нашої Церкви і нашого народу.

Я зробив усе це, що міг, щоб зарадити. Відтак це було добро морального порядку. Розходилося про піднесення християнської науки народу, надприродне життя, християнське життя в родині і т.п. Я старався обійняти всі потреби нашого народу, хоча б частково” [6, с. 121].

На горизонтах українського життя митрополит Андрей Шептицький був видатним громадсько-політичним діячем. З самого початку пастирської діяльності він чітко усвідомив ідею історичної необхідності утвердження національної свідомості в народних масах українського суспільства та ідею української державності, що були визначальними й основоположними принципами його суспільно-політичної діяльності. “Національна свідомість народжувала вимогу власної держави, яка б охоплювала всю українську етнічну територію в Російській та Австрійській імперіях” [6, с. 122].

Митрополит як щиросердний український патріот орієнтувався і покладав свої пастирські надії на національно свідомі українські маси, хоча ставився до всіх мирян з християнською любов’ю, намагаючись вплинути на зміну їхніх хибних протиукраїнських, а навіть протикатолицьких орієнтацій.

У цій складній і заплутаній ситуації Андрей Шептицький виявився не тільки як шляхетний і праведний митрополит, а й як досвідчений, мудрий і далекоглядний політик та самовідданий український патріот. «Я, – писав митрополит, – старався ніколи не стати по стороні однієї чи другої партії між моїми вірними. А це було важко, бо поділ стосувався самого поняття національної ідеї. Потрібно було багато років праці, доки мій народ зрозумів, що рушієм моїх діл була любов до всього мого народу. У всіх тих випадках я мусив... навіть зректись того, що могло бути моєю особистою думкою чи особистим бажанням, і я старався робити те, що по-богословськи вважав обов’язком католицького єпископа» [6, с. 123].

Суспільно-політична концепція Андрея Шептицького охоплювала широкий діапазон суспільно-політичних партій, течій, напрямів, які ґрунтували свою діяльність на національній ідеї. Митрополит свідомо уникав будь-якої

«партійності», а виступаючи як речник всеукраїнських ідеалів, як батько нації, а не якоїсь її частини. «Для добра моїх вірних, – наголошував Андрей Шептицький, – я старався поладити суперечності між партіями... поглядами та особами, вказати моїм вірним на ідеали культури, знання, святости» [ 6, с. 123],

Шептицький спростував польські претензії до його діяльності, згідно з якими заступництво українського народу трактували як антипольську діяльність. Він діяв в інтересах своєї пастви, свого народу, що є спрямованим зовсім не проти польського народу, а винятково на захист українського народу, його культури, мови, національної свідомості, національної гідності, його державності, що є Божим правом кожного народу.

Відповідаючи польським чинникам та утверджуючи свій український патріотизм, поставлений на службу українському народові, митрополити писав: «Безумовно, в усіх справах, в яких ціла нація була солідарна у здобутті якогось добра, що їй справедливо належалося, я не міг противитись її бажанню, ні залишитись байдужим без шкоди для католицької справи у їх серцях. Я відстоював засаду, що вони мали право знайти у мені правдивого батька, який бажає, у міру своїх сил і в міру всіх їхніх прав, запевнити їм справедливість» [ 6, с.123-124].

Андрей Шептицький хотів довести, що його український патріотизм і захист прав українського народу є цілком нормальним пастирським обов'язком, що він служить українській пастві.

Під проводом Андрея Шептицького греко-католицьке духовенство спрямувало всі свої зусилля на збереження національної традиції, культури, духовності, мови українського населення. Значна увага зверталась на виховання молоді, сповненої духом патріотизму та толерантності.

Андрей Шептицький – відважний політик, який не тільки провів галицьке українство через дві світові війни і жорна окупації, але й залишив актуальне бачення української держави, ставши духовним будівничим української нації. Недарма Іван Франко назвав його українським Мойсеєм.



Він постає в нашій уяві як символ нескореного духу нації, її працелюбності, незламності, мудрості. У посланні до духовенства Наша програма Андрей Шептицький писав: «Я українець з діда-прадіда».

Піклування про долю України було для митрополита Андрея справою всього його життя. Вражають останні прижиттєві слова патріота: «Україна звільниться від свого упадку та стане державою могутньою, з'єдненою, величавою, яка буде дорівнювати другим високо розвинутим державам. Мир, добробут, щастя, висока культура взаємна любов і злагода будуть панувати в ній» [ 7, с.228].

Пророчо й актуально звучать сьогодні слова Андрея з далекого 1941 року. «Усі, хто почуваяться українцями і хочуть працювати для добра України, нехай забудуть про які-небудь партійні роздори, нехай працюють в єдності і згоді над відбудовою так дуже знищеного нашого економічного, просвітнього і культурного життя. Тоді на підвалинах солідарності і усильної праці всіх українців повстане соборна Україна не тільки як велике слово і ідея, але як живий життєздатний, здоровий, могутній, державний організм, побудований жертвою життя одних, а муравельною працею, залізними зусиллями і трудами других» [3, с.12].

- 
1. Митрополит Андрей Шептицький: Життя і діяльність. Документи і матеріали 1899–1944. – Том II: Церква і суспільне питання; Кн. 1: Пастирське вчення та діяльність / За ред. А. Кравчук – Львів, 1998. – С. 14.
  2. Митрополит Андрей Шептицький: Життя і діяльність. Документи і матеріали 1899-1944. Том II. Церква і суспільне питання. Кн. 2: Листування / За ред. А. Кравчук – Львів: Місіонер, 1999. – С. 990-992.
  3. Митрополит Андрей Шептицький. Як будувати рідну хату. – Львів, Гердан. – 2003. – 48с.
  4. Москалюк М. Андрей Шептицький і Український Католицький Союз // Спадщина Митрополита Андрея Шептицького в національному і

духовному відродженні України. – Івано-Франківськ: Плай, 2000. – С. 87-89.

5. Пашук А. Українська церква і незалежність України: Монографія. – Львів:Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003. – С.228-236.
6. Сапеляк А. Київська Церква на слов'янському Сході. Буенос-Айрес. – Львів, 1999. – С. 119-124.
7. Шкраб'юк П.В. Виноградник Господній: історія життя о. д-ра Йосифа Кладочного / НАН України ін-т українознавства ім. І.Крип'якевича – Львів, Місіонер. – 1995. – С.228.